

УДК 332:338

ЕКОНОМІКА УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вікторія Васюта; Анастасія Ткаченко; Марія Разно

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», Полтава, Україна*

Резюме. Проаналізовано стан економіки українського бізнесу в сучасних умовах. Розкрито значення бізнесу в розвитку національної економіки. Автори наголошують на тому, що розвиток вітчизняного бізнесу відбувається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Починаючи з 2013 року, в Україні відбулися важливі організаційні зміни в економічно-політичному середовищі. Взимку 2014 року війська російської федерації вторглися на територію України, анексуючи півострів Крим та захопивши території на сході держави. Агресія росії проти України у 2014–2015 рр. зумовила економічну кризу. Саме малий бізнес у той період відіграв важливе значення у становленні національної економіки. Він охопив підприємства разом усіх галузей – від виробництва до надання послуг. Важливою стала підтримка урядом діяльності малого бізнесу в кризових ситуаціях. Фізичні особи-підприємці та інші представники малого бізнесу стали активно розвивати свою діяльність, збільшилися надходження до бюджету. Відновлення економічної складової національного бізнесу почалося вже з 2016 року. Успішним для України став 2019 рік, але сектор малого й середнього бізнесу в Україні потребував реформування та змін у структурі. Новим випробуванням для українського бізнесу у 2020 році стало розповсюдження пандемії covid-19. Вона стала серйозним викликом для функціонування бізнесу як для України, так і для багатьох країн світу. Багатьом підприємствам довелося знизити свою активність, а деяким взагалі припинити діяльність. Коронавірус вніс свої корективи у розвиток національної економіки світу. У 2021 році спостерігалось згасання наслідків економічної кризи як в світі, так і в Україні. Але у лютому 2022 року українську економіку спіткало нове потрясіння – війна з росією. Скоротилося виробництво, порушено логістику, зруйновано маркетингову, соціальну та інженерну інфраструктуру. Через пряму загрозу життя в Україні має місце відтік економічно активної частини населення за кордон. Автори наголошують, що саме в ці складні для України часи важливим є збереження та підтримка національної економіки на належному рівні та виведення основних показників на довоєнний рівень у найближчій перспективі.

Ключові слова: бізнес, економіка, малий бізнес, державна підтримка, війна, розвиток, інвестиції.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.138

Отримано 20.11.2022

UDC 332:338

ECONOMY OF UKRAINIAN BUSINESS IN MODERN CONDITIONS

Viktoriia Vasiuta; Anastasia Tkachenko; Maria Razno

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine

Summary. The article analyzes the state of the Ukrainian business economy in modern conditions. The importance of business in the development of the national economy is revealed. The authors note that the development of domestic business occurs under the influence of internal and external factors. Since 2013, important organizational changes in the economic and political environment have taken place in Ukraine. In the winter of 2014, the army of the russian federation invaded to the territory of Ukraine, annexing the Crimean Peninsula and capturing territories in the east of the state. Russian aggression against Ukraine in 2014–2015 caused an economic crisis. It was small business that played an important role in the development of the national economy at that time. It covered enterprises of all sectors – from production to the provision of services. Government support for small businesses in crisis situations has become important. Individual entrepreneurs and other representatives of small businesses began to actively develop their activities, and budget revenues increased.

The restoration of the economic component of the national business began in 2016. 2019 was a successful year for Ukraine, but the SME sector in Ukraine needed to be reformed and changed in structure. A new test for Ukrainian business in 2020 was the spread of the covid-19 pandemic. It has become a serious challenge for the functioning of business both for Ukraine and many countries of the world. Many enterprises had to reduce their activity, and some even cease their activities. The coronavirus has made its own adjustments to the development of the national economy of the world. In 2021, the effects of the economic crisis were fading both in the world and in Ukraine. But in February 2022, the Ukrainian economy suffered a new shock – a full-scale russian invasion of the territory of a sovereign country. As a result, production was reduced, logistics was disrupted, marketing, social and engineering infrastructure was destroyed. Due to the direct threat to life in Ukraine, there is an outflow of the economically active part of the population abroad. The authors note that it is in these difficult times for Ukraine that it is important to maintain and support the national economy at the proper level and bring the main indicators to the pre-war level in the near future.

Key words: *business, economics, small business, government support, war, development, investment.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.138

Received 20.11.2022

Постановка проблеми. На фоні останніх подій як у світі, так і в Україні все більше приділяється увага сектору економіки. Для української економіки великим потрясінням стала війна з росією. Скоротилося виробництво, порушено логістику, зруйновано маркетингову, соціальну та інженерну інфраструктуру. Через пряму загрозу життя в Україні має місце відтік економічно активної частини населення за кордон. У ці складні для нашої країни часи важливим є збереження та підтримання національної економіки на належному рівні та виведення основних показників на довоєнний рівень у найближчій перспективі.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню складової бізнесу в умовах глобалізації економіки присвячено праці О. В. Абрамова, В. О. Дмитрука, Б. І. Косович, О. В. Мелень та ін. Аналіз впливу малого бізнесу на економіку вивчали такі вчені, як І. Бабець, Р. Бойчук, О. Дикань, Г. Камінчан, Л. Калініченко, О. Полякова й ін. Економічним процесам в Україні в умовах війни присвячені роботи Б. Данилишина, З. Варналія, Н. Казюка, Є. Шекета й інших.

Метою статті є визначення стану економіки українського бізнесу в сучасних умовах.

Постановка завдання. Еволюцію будь-якої економіки й суспільства країни загалом формує сфера бізнесу. В умовах глобалізації світу значну роль у розвитку політичного, економічного та соціального середовищ відіграє ведення будь-якої підприємницької діяльності. Показники економічної складової бізнесу показують рівень розвитку країни та населення на міжнародній арені. Основу становлення народного господарства України формує малий та середній бізнес. В умовах війни дуже складно вести та підтримувати рівень виробничої діяльності підприємств нашої держави. Саме розвиток малого підприємництва здатен впливати на стан народного господарства України в сучасних умовах, шляхом пришвидшення науково-технічного прогресу, створення нових робочих місць та насиченістю ринку.

Викладення основного матеріалу. Бізнес – багатогранне поняття, яке поєднує в собі цілий світ своєрідних відносин: з одного боку, – виступає організаційною формою ведення будь-якої господарської діяльності, з іншого, – є формою прояву економічних відносин як всередині фірми, так і зовні [1].

Ведення будь-якої діяльності є вагомою складовою розвитку країни. Бізнес відіграє важливе значення, оскільки визначає зовнішньоекономічну діяльність, стан ринку на міжнародній арені, науково-технічний прогрес та політичну спрямованість держави. Розвиток вітчизняного бізнесу відбувається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

Починаючи з 2013 року в нашій країні відбулися важливі організаційні зміни в економічному, політичному середовищах. Взимку 2014 року війська російської

федерації вторглися на територію України. Анексуючи півострів Крим та захопивши важливі терени сходу держави, що відігравали значну роль у становленні економіки країни в цілому. Виробнича діяльність підприємств Донецької та Луганської областей мала вагомий відсоток у структурі валового національного доходу (ВНД). Для стабільності ВВП та ВНД у кризовій ситуації уряд країни запроваджував певні політико-економічні зміни. Агресія росії проти України у 2014–2015 рр. зумовила економічну кризу. ВВП держави скоротилося на 15%, а курс гривні обвалився у більше як 3 рази. Дохід підприємств знизився на 30%.

Водночас малий бізнес відіграв важливе значення у становленні національної економіки. Він охопив підприємства разом усіх галузей від виробництва до надання послуг. Вклад малого бізнесу у виробництво лежить через вибір технологій. Підтримка урядом діяльності малого бізнесу в кризових ситуаціях полягає у збереженні соціально-економічної спрямованості держави в світі.

Фізичні особи-підприємці та інші представники малого бізнесу стали активно розвивати свою діяльність, збільшилися надходження до бюджету. У 2014 році кількість ФОПів зросла на 0,2%, а надходження до бюджету – до 2,670 млн грн [2].

Відновлення економічної складової національного бізнесу почалося з 2016 року. Проте показники річних темпів були значно нижчими, ніж очікувалося. Успішним став 2019 рік. ВВП зріс більше ніж на 4%. Розглянемо динаміку кількості підприємств України за розмірами в період нестабільної економічної ситуації (рис. 1).

Рисунок 1. Динаміка кількості підприємств України з 2015–2019 рр.

В 2019 році малі підприємства становили 65% від загальної кількості підприємств в Україні, великі займають – 0,1%, а середні – 4,7% [2]. Зросла кількість як малих підприємств, так і середніх та великих.

Але сектор малого та середнього бізнесу в Україні на той час потребував реформування та змін у структурі. Йому не вистачало виробничих потужностей і продуктивності праці, які б забезпечили можливість виходу на міжнародний рівень. Продуктивнішому функціонуванню малого бізнесу стояла на заваді недостатньо розвинена ресурсна база – фінансова і матеріально-технічна.

Новим випробуванням для українського бізнесу у 2020 році стало розповсюдження пандемії covid-19. Такий розвиток подій неможливо було передбачити чи запобігти.

Пандемія стала серйозним викликом для функціонування бізнесу як для України, так і для багатьох країн світу. Багатьом підприємствам довелося знизити свою активність, а деяким взагалі припинити діяльність. Коронавірус вніс свої корективи у розвиток національної економіки світу [3].

Проаналізуємо макроекономічні показники України в порівнянні з показниками інших країн світу за 2020 рік (рис. 2) [4].

Україна	США	Канада	Японія	Країни члени ЄС
<ul style="list-style-type: none"> • ВВП на душу населення, дол. США: 3425,0 • ВВП, млрд. дол. США: 142,25 • Середній рівень заробітної плати, дол. США: 506,0 	<ul style="list-style-type: none"> • ВВП на душу населення, дол. США: 63051,0 • ВВП, млрд. дол. США: 20807,27 • Середній рівень заробітної плати, дол. США: 3632,0 	<ul style="list-style-type: none"> • ВВП на душу населення, дол. США: 42080,0 • ВВП, млрд. дол. США: 1600,26 • Середній рівень заробітної плати, дол. США: 3444,0 	<ul style="list-style-type: none"> • ВВП на душу населення, дол. США: 39048,0 • ВВП, млрд. дол. США: 4910,58 • Середній рівень заробітної плати, дол. США: 2898,0 	<ul style="list-style-type: none"> • ВВП на душу населення, дол. США: 36000,0 • ВВП, млрд. дол. США: 18000,0 • Середній рівень заробітної плати, дол. США: 2574,0

Рисунок 2. Макроекономічні показники України порівняно з показниками країн світу у 2020 році

Особливої уваги заслуговує стан розвитку малого та середнього бізнесу в різних країнах світу у 2020 році (рис. 3) [4].

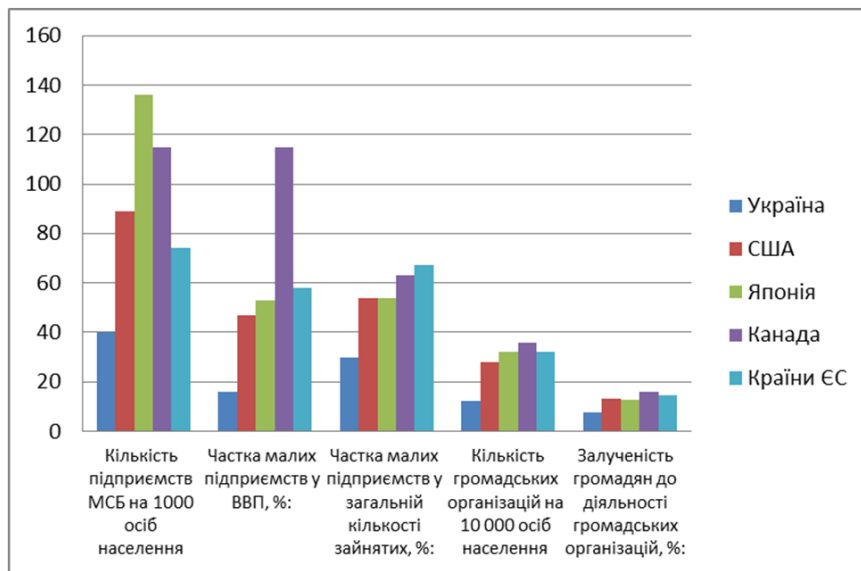

Рисунок 3. Показники, які характеризують стан розвитку підприємств малого та середнього сектора бізнесу в різних країнах

Отже, підприємницький сектор створює понад 50% ВВП та забезпечує до 70% зайнятості людських ресурсів. Розвиток бізнесу в державі залежить від багатьох факторів, серед яких: політична спрямованість країни; макро- та мікроекономічне середовище; науково-технічний прогрес; стан навколишнього середовища; наявність

програм підтримання підприємницької сфери діяльності; менталітет населення; система оподаткування; розвиненість інфраструктури комунікацій (транспортних, соціальних, інформаційних); рівень корупції; розвиненість банківської системи.

Варто зазначити, що економіка бізнесу в сучасних умовах надмірно залежить від зовнішньої кон'юнктури, яка стала наслідком світової кризи, починаючи з 2019 року. В Україні було сформовано інституційні засади для залучення та отримання міжнародних фінансових інвестицій. Постійними інвесторами для нашої держави є США, Німеччина, Великобританія та багато інших країн ЄС. Можемо зазначити, що інвестиційний клімат у нашій державі є не досить сприятливим для закордонних інвесторів, але, з іншого боку, є багато позитивних тенденцій і зрушень у соціально-економічному розвитку країни [5].

У 2021 році спостерігаємо згасання наслідків економічної кризи як у світі, так і в Україні. Покращення споживчого попиту всередині країни сприяє швидшому відновленню економіки, тим самим формує зростання виробництва продукції вітчизняних виробників. Згідно з інфляційним звітом Національного банку України економіка зростає приблизно на 3% порівняно з падінням 2020 року, а інфляція почала сповільнюватися [6]. Чинниками, які сприяли відновленню економічної сфери, є стійкий попит через підвищення доходів населення, поживлення українського бізнесу, а саме, відновлення та розширення виробництва після карантину, а також рекордні врожаї. Завдяки цьому безробіття скоротилося й українські бізнесмени мали змогу надати нові робочі місця.

На 2022 рік були поставлені такі завдання, як розвиток системи кредитування українського бізнесу в рамках програми «Доступні кредити 5–7–9%», підвищення значення монетарної політики, залучення закордонних інвестицій та ін.

Але в лютому 2022 року все кардинально змінилося. Відбулося повномасштабне військове вторгнення росії – країни-агресорки на територію України. Це спричинило зміни в політичному, економічному та соціальному середовищах як всередині, так і за межами нашої держави.

За перші місяці війни український бізнес зазнав втрат більше, ніж за період пандемії. За даними Національного банку України під час війни сфера економіки втрачає 50% «невиробленого» ВВП. Не беручи до уваги втрати від руйнувань, один тиждень коштує національній економіці 50 млрд грн. Підприємства, які знаходились у районі бойових дій змушені були припинити свою діяльність задля збереження життя працюючих та власного. Бізнес, що знаходиться на безпечній відстані від лінії фронту, намагається проводити свою діяльність, але має проблеми з логістикою та сировиною. Бізнес-сфера продовжує працювати, сплачувати податки, забезпечувати робочі місця в такий складний період для нашої країни. На шляху до перемоги Україну почали все більше підтримувати інші країни світу, надаючи фінансову та матеріальну допомогу, не виключаючи інвестування у найголовніші сфери виробництва нашої держави.

З моменту повномасштабного вторгнення росії та нашу територію в країні було зареєстровано близько 150 тисяч нових суб'єктів бізнесу, серед яких 132 тисячі – фізичні особи-підприємці. Наслідки війни в Україні, а саме поточний стан бізнесу в порівнянні до 24 лютого 2022 року відображено на рисунку 4 [7]. Показники оцінювання було взято за даними опитування від обласних військових адміністрацій (ОВА), територіальних громад та власників бізнесу. Зауважимо, що тільки 12,5% підприємств зберегли та навіть збільшили обсяги виробництва в умовах війни.

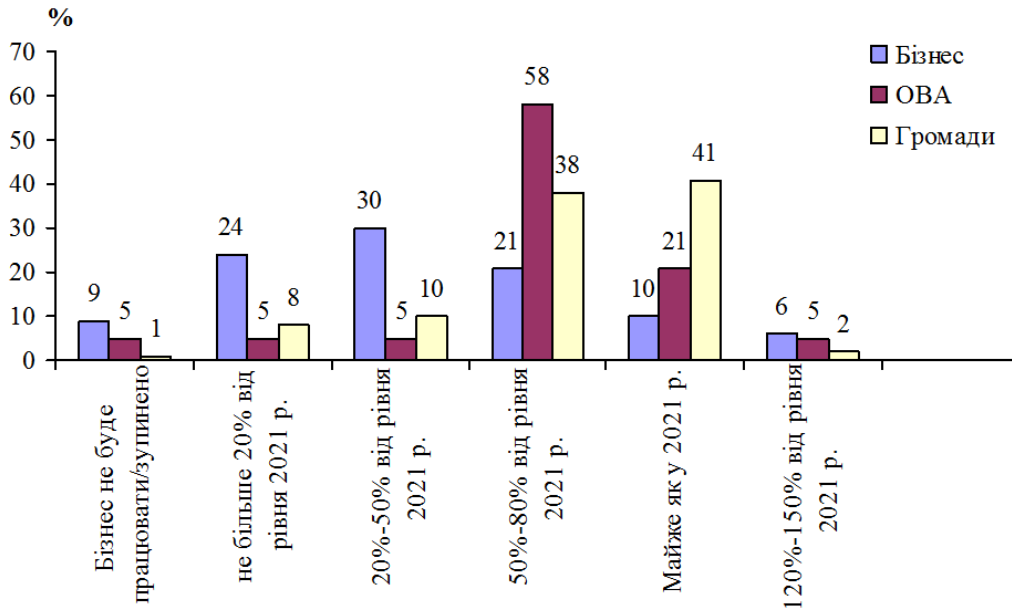

Рисунок 4. Поточний стан бізнесу в порівнянні до 24.02.22 р.

Україна за показниками розвитку бізнесу поступається деяким країнам із розвинуеною економікою. Але під час війни все складніше проводити свою підприємницьку діяльність [4]. На шляху до відновлення та розвитку бізнес має такі проблеми: невелика кількість платоспроможних клієнтів, не прогнозованість ситуації в державі та світі, відсутність достатньої кількості капіталу. Уряд країни робить все можливе для забезпечення покращення економічної сфери бізнесу в умовах війни, але першочерговим завданням є перемога, тобто фінансування та підтримка оборонної сфери нашої країни. Вищі органи держави допомагають бізнесу у скрутний час, зокрема спрощують умови діяльності та вживають дієві механізми для відновлення та розвитку [8]. Наразі значний вплив на відбудову та розквіт бізнесу мають іноземні інвестиції. Для того, щоб перетворити прямі закордонні інвестиції на очікуваний чинник розвитку для нашої країни, уряд повинен здійснити певні заходи (рис. 5).

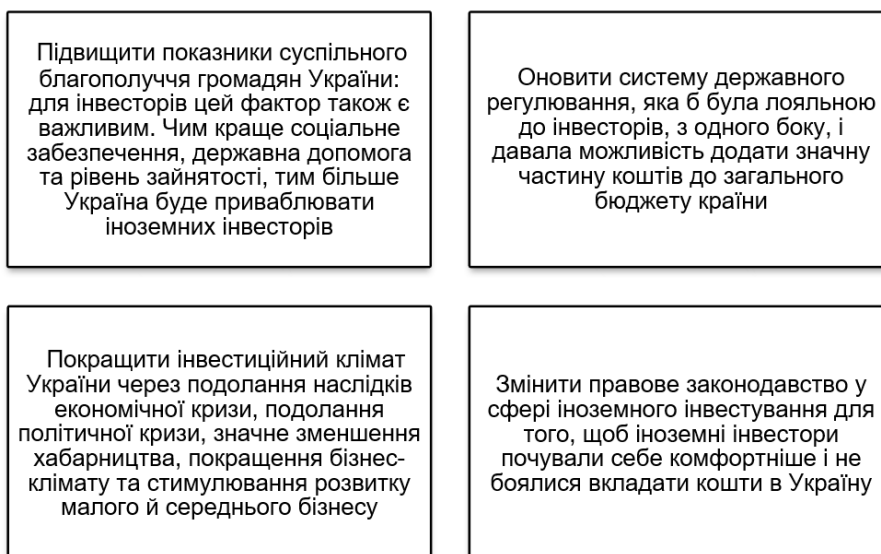

Рисунок 5. Заходи задля перетворення іноземних інвестицій на позитивний чинник розвитку України

Отже, розбудова економіки України у післявоєнні часи можлива лише за умови реалізації заходів національної економічної політики відповідно до стратегії розвитку шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату [9].

Висновки. Основу становлення національного господарства формує малий та середній бізнес. Розвиток вітчизняного бізнесу відбувається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. В умовах війни, розв'язаної росією, дуже складно підтримувати належний рівень виробничої діяльності господарюючих суб'єктів. Але українська бізнес-сфера продовжує працювати, сплачувати податки, забезпечувати робочі місця в такий складний період для нашої країни. Саме розвиток малого підприємництва здатен впливати на стан розвитку економіки України в сучасних умовах шляхом пришвидшення науково-технічного прогресу, створення нових робочих місць та насиченості ринку. На шляху до перемоги Україну підтримують інші країни світу, надаючи фінансову та матеріальну допомогу, не виключаючи інвестування у найголовніші сфери виробництва нашої держави.

Conclusions. The basis of the formation of the national economy is formed by small and medium-sized businesses. The development of domestic business is influenced by internal and external factors. Under the conditions of the war unleashed by Russia, it is very difficult to maintain the proper level of production activity of economic entities. But the Ukrainian business sector continues to work, pay taxes, provide jobs in such a difficult period for our country. It is the development of small business that can influence the state of development of the Ukrainian economy in modern conditions by accelerating scientific and technological progress, creating new jobs and market saturation. On the way to victory, Ukraine is supported by other countries of the world, providing financial and material assistance, not excluding investment in the most important areas of production of our state.

Список використаних джерел

1. Економіка і бізнес: підручник; за ред. д. е. н., проф. Л. Г. Мельника, д. е. н., проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.11.2022).
3. Васюта В., Житник О. Особливості діяльності середнього та малого бізнесу в умовах пандемії covid-19. Економіка та суспільство. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40> (дата звернення: 10.11.2022)
4. Ткач С. В., Ткач С. В., Соціально відповідальний та інноваційно активний власний мікро-, малий та середній бізнес як основа економічного розвитку. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 830. 2021. URL: <https://econom.chnu.edu.ua/journal/index.php/ecovis/article/view/144/106> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Вербка М. О. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів. Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2021. С. 71–72.
6. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>.
7. Стан та потреби бізнесу в Україні: секторальний розріз, вересень 2022. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Швець Н. В., Ізюмська А. В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. № 2 (258). 2020. С. 108–117. URL: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117> (дата звернення: 14.11.2022). DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117>
9. Онешко С., Башла С., Короленко О. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни. Економіка та суспільство, 2022. Вип. 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-4> (дата звернення: 18.11.2022).

References

1. Melnyk L. G., Karintseva O. L. (2021) *Ekonomika i biznes* [Economics and business]. Sumy: University book. [In Ukrainian].

2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 9 November 2022).
3. Vasyuta V., Zhytnyk O. (2021) Osoblyvosti diyal'nosti seredn'oho ta maloho biznesu v umovakh pandemiyi covid-19 [Features of medium and small business activity in the context of a pandemic covid-19] *Ekonomika i suspil'stvo* [Economy and Society] (electronic journal). No. 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40> (accessed: 10 November 2022).
4. Tkach E. V., Tkach S. V. (2021) Social'no vidpovidal'ny`j ta innovacijno akty`vny`j vlasny`j mikro-, maly`j ta serednij biznes yak osnova ekonomichnogo rozvy`tku [socially responsible and innovatively active micro, small and medium own Business As the basis of economic development]. *Naukovyj visnyk Chernivc'koghho universytetu* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University] (electronic journal). Vol. 830. URL: <https://econom.chnu.edu.ua/journal/index.php/ecovis/article/view/144/106> (accessed: 10 November 2022).
5. Verba M. O. (2021) Problemy zaluchennya inozemny`x investycij v ekonomiku Ukrayiny [Problems of attracting foreign investments to the economy of Ukraine] *Proceedings of the Problemy ta perspektyvy rozvytku biznesu v Ukrayini. Ukraine, Lviv, University of Trade and Economics*. P.71–72.
6. Zvit pro finansovu stabil'nistj, chervenj 2022 roku. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-lipen-2021-roku> (accessed: 10 November 2022).
7. Stan ta potreby biznesu v Ukrajini: sektoral'nyj rozriz, veresenj 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15213> (accessed: 10 November 2022).
8. Shvets N. V., Izyumska A. V. (2020) Malyj biznes v Ukrajini: analiz stanu ta tendenciji [Small business in Ukraine: analysis of state and trends]. *Visnyk Skhidnoukrajins'koghho nacional'noghho universytetu imeni Volodymyra Dalja* [Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl] (electronic journal). Vol. 2. P. 108–117. (accessed: 14 November 2022). DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117>
9. Oneshko S., Bashla S. (2022) Osobly`vosti zberezhennya ta pidtry`mannya ekonomichnogo potencialu Ukrayiny` v umovax vijny` [Features of preserving and maintaining Ukraine's economic potential during war]. *Ekonomika i suspil'stvo* [Economy and Society] (electronic journal). Vol. 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-4> (accessed: 18 November 2022).